

LỄ HỘI CÚNG TRĂNG

sản phẩm du lịch độc đáo

THS. TRƯƠNG THỊ KIM THÚY*

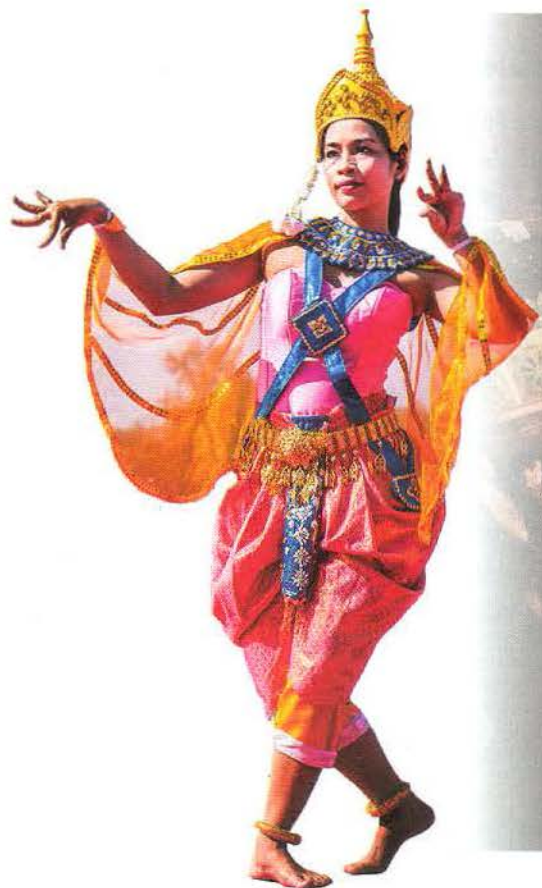
LỄ HỘI OK OM BOK CỦA NGƯỜI KHMER NAM BỘ ĐƯỢC CÔNG NHẬN LÀ LỄ HỘI CẤP QUỐC GIA, TỔ CHỨC QUY MÔ Ở HAI ĐỊA BÀN TỈNH SÓC TRĂNG VÀ TRÀ VINH. ĐẶC BIỆT TẠI TRÀ VINH, LỄ HỘI OK OM BOK ĐÃ ĐƯỢC BỘ VĂN HÓA, THỂ THAO VÀ DU LỊCH CÔNG NHẬN LÀ DI SẢN VĂN HÓA PHI VẬT THỂ QUỐC GIA VÀO NĂM 2014. ĐÂY LÀ MỘT SẢN PHẨM DU LỊCH ĐỘC ĐÁO THU HÚT NHIỀU DU KHÁCH.

Sản phẩm du lịch đặc thù của người Khmer Nam Bộ

Lễ hội Ok Om Bok có tên chính thức là Lễ hội cúng trăng. Trong tiếng Khmer "Ok" nghĩa là dứt, "Om Bok" nghĩa là cốm dẹp vì trong lễ hội này có thực hiện nghi lễ dứt cốm dẹp. Lễ hội này thường được tổ chức vào ngày 14 và 15 tháng Ka-Đắc (theo lịch pháp của đồng bào Khmer Nam Bộ). Đây là khoảng thời gian mùa gieo trồng sắp chấm dứt và mùa thu hoạch đang bắt đầu. Theo người Khmer Nam Bộ, mặt trăng được tôn kính như một

vị thần có nhiệm vụ cai quản, điều tiết thời gian, thủy văn và thời tiết. Do đó, Lễ hội cúng trăng Ok Om Bok là dịp đưa tiễn mùa mưa, chào đón mùa khô và tạ ơn thần mặt trăng đã ban cho một mùa màng tốt tươi. Đến với lễ hội, du khách có dịp hòa mình trải nghiệm những giá trị văn hóa bản địa của cộng đồng Khmer Nam Bộ.

Ngày đầu tiên của lễ hội sẽ diễn ra các hoạt động như trò chơi dân gian (kéo co, đập nổi, leo cột, nhảy bao, đẩy gậy, đi cà kheo...), các môn thể thao (chạy việt dã, bóng chuyền) và

Điệu múa truyền thống trong lễ hội Ok Om Bok. Ảnh: Lý Anh Lan

Lễ thả đèn gió. Ảnh: Ngô Quang Phúc

đặc biệt là hội đua ghe ngo. Trong các hoạt động tổ chức ban ngày, đua ghe ngo là một trong những nghi lễ đặc biệt làm nên nét đặc sắc riêng của Lễ hội Ok Om Bok so với các lễ hội truyền thống của đồng bào Khmer Nam Bộ. Ghe ngo thường được làm bằng cây sao nguyên vẹn, hình dáng dài như con thuyền, đầu và đuôi cong lên, đặc biệt ghe này không có mũi, chiều dài từ 25 - 27m, với khoảng 20 đến 24 khoang, sức chứa 50 - 60 người ngồi chèo. Thân ghe ngo sơn màu đen, trên bìa sơn có một vệt màu trắng, vàng hoặc đỏ, thường tượng trưng cho các loài chim có màu sắc đẹp, hoặc các loài vật vừa đẹp vừa nhanh nhẹn, để thể hiện sức mạnh của từng ghe một. Trong tâm thức của người Khmer Nam Bộ, đua ghe Ngo là một hoạt động rước nước; nếu không tham gia, phum sóc của họ sẽ không được thuận lợi trong gieo trồng.

Ngày thứ hai của lễ hội, các nghi lễ chủ yếu diễn ra vào ban đêm. Trong số những nghi lễ này, quan trọng nhất là cúng trăng, thời điểm tổ chức là ban đêm khoảng từ 19 giờ khi trăng tròn bắt đầu nhô lên khỏi ngọn cây. Lễ cúng trăng thường được tổ chức ở gia đình và tại các chùa hoặc các điểm cộng đồng trong phum sóc. Các lễ vật cúng trăng thường là những nông sản mà nông dân tự sản xuất ra được như: khoai môn, khoai mì, dừa tươi, chuối xiêm chín, các loại bánh làm từ chất bột gạo, nếp hoặc các loại trái cây, hoa quả. Đặc biệt lễ vật quan trọng làm nên tinh thần của buổi lễ là cốm dẹp, nhang đèn, bó hoa tươi, cây bông... và nước có hương thơm

Tưng bừng lễ hội Ok Om Bok. Ảnh: Nguyễn Phú Nhuận

Người cao tuổi nhất trong gia đình hoặc vị acha trong phum sóc sẽ đứng ra chọn thức ăn mỗi thứ một ít để vào nắm tay, trong từng nắm thức ăn đó bao giờ cũng có cốm dẹp. Khi đã chuẩn bị thức ăn xong, người lớn lần lượt kêu trẻ nhỏ xếp hàng theo thứ tự rồi dứt cốm dẹp vào miệng từng đứa và vỗ nhẹ sau lưng đứa bé, hỏi xem nó có ước muốn gì.

Hai nghi lễ cuối cùng trong Lễ hội Ok Om Bok là nghi lễ thả đèn gió và thả đèn nước vô cùng hấp dẫn. Đèn gió của người Khmer không quy định kích cỡ cụ thể, được làm bằng chất liệu giấy quỳn hoặc các loại giấy bóng dán kín. Phía dưới đèn là một khối trụ, người ta dùng dây chỉ thắt thành hình tổ nhện và dùng bông tẩm dầu lửa pha nhót cận để làm cháy hết lớp không khí bên trên lồng, tạo ra sự chênh lệch áp suất, nhờ đó tạo ra một lực đưa lồng đèn bay lên cao. Tuy nhiên, vì an toàn cho cộng đồng phum sóc, ngày nay nghi lễ này được khuyến khích hạn chế. Điều này đã phần nào làm giảm đi nét đặc sắc vốn có của lễ hội. Bên cạnh nghi lễ thả đèn gió, người Khmer còn tổ chức thả đèn nước hay còn gọi là hoa đăng. Đèn nước

của người Khmer được làm theo nhiều kiểu khác nhau tuy nhiên vẫn phải đảm bảo có hai phần chính. Phần đế đèn, có thể sử dụng những vật liệu khác nhau như thân cây chuối, tấm xốp, thau. Phần thân đèn thường mô phỏng hình nhà ông thiên, mô hình chính điện, mô hình hoa sen... được làm bằng giấy, gỗ... Trên mỗi đèn nước đều có một chén đựng bông gòn tẩm dầu dừa hoặc để đèn cây và đốt lên khi thả. Những đèn nước lớn thường được chế tác rất công phu, trang trí thêm hoa, nhang, vật cúng.

Tiềm năng phát triển tour sinh thái học tâm linh

Du lịch dịp Lễ hội cúng trăng Ok Om Bok còn là dịp du khách nhận được nhiều giá trị văn hóa tâm linh, ý nghĩa giáo dục sinh thái nhân văn từ những hoạt động của lễ hội. Đây là một tiềm năng mới cần được khai thác trong các sản phẩm du lịch lễ hội của người Khmer Nam Bộ vì đa phần ý nghĩa của lễ hội này thường gắn với những giá trị sinh thái học tâm linh.

Sinh thái học tâm linh (Spiritual Ecology) mới hình thành từ nửa cuối thế kỷ 20 và đang là một hướng tiếp cận mới trong việc nghiên cứu biến đổi môi trường. Hiện nay nhiều quốc gia trên thế giới đã khẳng định vai trò của tôn giáo, tín ngưỡng trong việc bảo tồn, bảo vệ môi trường khỏi sự tàn phá của con người. Cách tiếp cận sinh thái học tâm linh giúp người nghiên cứu hiểu biết đầy đủ trong phạm vi mối quan hệ hữu cơ giữa tín ngưỡng của một tộc người với môi trường tự nhiên [Phạm Quỳnh Phương 2013].

Đa số đồng bào Khmer Nam Bộ đều theo Phật giáo (Nam tông). Theo triết lý Phật giáo, môi trường là ngôi nhà chung cho sự sống của muôn loài; Phật tử không được sát sinh muôn loài và vấy bẩn nguồn nước (nguồn sống) của chúng sinh. Trên nền tảng triết lý này, Phật giáo đã “thiêng hóa” các yếu tố môi trường liên quan đến đời sống của con người và hoạt động sản xuất nông nghiệp thông qua các nghi thức và Phật thoại. Điều này cũng thể hiện rõ trong các nghi lễ và ý nghĩa của Lễ hội Ok Om Bok. Yếu tố sinh thái học tâm linh thể hiện rất rõ trong các nghi lễ được thực hiện trong Lễ hội Ok Om Bok. Trong hoạt động nông nghiệp của người Khmer, mặt trăng và nước là yếu tố đi đôi với nhau. Cả hai đều được tôn thành thần, riêng yếu tố nước còn được biết đến là “mẹ” - đối tượng linh thiêng ban nguồn sống đến người dân. Thủy triều dâng lên, rút xuống là do chu kỳ mặt trăng chi phối và cũng ảnh hưởng đến mùa màng. Trong Lễ hội Ok Om Bok, người ta thực hiện nhiều nghi lễ khác nhau (đưa ghe ngo, thả đèn nước) nhưng nhìn chung vẫn hướng về ý nghĩa là tỏ lòng biết ơn thần nước Preah Kông Kea, mẹ sông và cũng gửi lời tạ lỗi đến vị thần này vì đã làm ô uest đến nguồn nước trong sinh hoạt. Trong không khí sôi nổi của phần hội, thả đèn gió còn ý nghĩa sâu xa là tạ ơn thần gió - một trong những vị thần quan trọng cùng thần mặt trăng cai quản mùa màng, đem lại mưa thuận gió hòa cho mùa màng tốt tươi. Mặt khác, nghi lễ thả đèn gió còn có ý nghĩa tống tiễn sự xui rủi, không may mắn đi nơi khác.

Từ ý nghĩa sinh thái học tâm linh này, thiết nghĩ Lễ hội Ok Om Bok có thể nâng lên thành “lễ hội nước” gắn kết với sự kiện bảo vệ nguồn nước, bảo vệ môi trường của thế giới; đồng thời gắn kết với các lễ hội Đông Nam Á có chung nguồn gốc để kêu gọi sự chung tay bảo vệ nguồn nước nói chung và dòng Mê Kông nói riêng.■

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Sơn Phước Hoan (1998), Các lễ hội truyền thống của đồng bào Khmer Nam bộ, Giáo dục.
2. Phan Anh Từ 2014, Ứng xử với môi trường tự nhiên của người Khmer ở Nam bộ: nhìn từ sinh thái học Phật giáo, Nghiên cứu tôn giáo - số 05.
3. Tiến Văn Triều, Lâm Quang Vinh 2015, Lễ hội truyền thống của người Khmer Nam bộ, Khoa học xã hội...

*Trường Đại học Cần Thơ